

Breindrijverij

(1) Is economie een harde wetenschap of deel van de humaniora¹⁾? In dat voortdurende debat lijkt een nieuwe ronde aangebroken. In de
5 macro-economische modellen zijn mensen rationele, individualistische egotrippers – noodzakelijke veronderstellingen voor de wiskundige optimalisatietechnieken die de modellen
10 hun wetenschappelijke status geven. Een mooi staaltje van *physics envy*²⁾.

(2) Het alternatief voor de homo economicus³⁾ is een gedragsmodel dat de mens- en geesteswetenschappen
15 wel serieus neemt. Volgens dat model worden beslissingen genomen op basis van groepsnormen, autoriteit en sociaal bepaalde beeldvorming. Wie een woekerpolis⁴⁾ kocht, deed
20 dat omdat de experts zeiden dat het goed was en omdat iedereen het deed. Dat (bijna) niemand dat nu meer doet, komt door een maatschappelijk debat dat onze groepsnormen bijstelde. Individueel rekenwerk of ratio heeft daar bar weinig
25 mee van doen.

(3) Onder invloed van de financiële crisis lijkt de homo economicus eindelijk op zijn retour. Maar het alternatief dat opdoemt in de vakliteratuur is een ander dan gehoopt. Het is de mens als grijze kwab. In de *American Economic Review* kun je nu brein-scans tegenkomen. Wij zijn ons
30 brein, niet als prikkelende boektitel, maar als wetenschappelijk werkmodel. Economen proberen zo opnieuw aan te haken bij de harde
40 wetenschap.

(4) De neurowetenschappen maken inderdaad adembenemende vooruit-

gang, maar de toepassingen daarbuiten zijn veelal reductionisme van
45 een soort dat we vaker gezien hebben in de menswetenschappen – op z'n minst drie keer in de afgelopen eeuw. Marxisten, freudianen en neodarwinisten brachten de mens respectievelijk terug tot zijn arbeid en kapitaal, tot seks en vadermoord en tot zijn zelfzuchtige genen. De populariteit van deze modellen bleef niet
50 zonder gevolgen voor ons zelfbeeld. We gingen ons gedrag in de jaren zestig bespreken in termen van klassenbewustzijn – en als dat niet evident was, dan maar vals klassenbewustzijn: zo kunnen reductionistische modellen alles verklaren. Op
60 dezelfde manier kun je nog steeds termen als trauma, verdringing en neuroses bij de kapper horen, en geloven velen dat wat ze doen eigenlijk door de verspreidingsdrift van hun genen gedicteerd wordt. De nieuwste loot aan de reductionistische boom lijkt nu de breindrijverij.

(5) De breindrijvers bedoelen met
70 mijn brein 'ik'. Maar dat mag je niet meer zeggen als je wetenschappelijk wilt praten. Het zelf, leren ons de breindrijvers, is immers een constructie van ons brein, een illusie. Dat is
75 echter geen conclusie uit de wetenschap, maar een drogreden waar ook de marxisten, freudianen en de neodarwinisten dol op zijn. Allemaal grijpen ze een inzicht in ons gedrag
80 aan om te beweren dat daarmee ook alles is gezegd – niet alleen over ons gedrag, maar over onszelf. Ons zelf bestaat dan niet meer. Het moet vervangen worden door klasse, seks,

85 gen of breinkwab.

(6) Dit is alleen hierom al slechte wetenschap, omdat er heel veel waarnemingen, data dus, simpelweg genegeerd worden, zoals roman-
90 schrijfster en essayiste Marilynne Robinson opmerkte. Een enorme hoeveelheid alledaagse ervaring en literatuur suggereert dat mensen een innerlijk en een zelf hebben waarnaar
95 ze handelen. Het lijkt dus logisch dat de sociale, historische aard van het menselijk zelf aan de basis van de wetenschappelijke verklaring van gedrag ligt, ook van economisch
100 gedrag. Wel grappig dat Robinson, gigant van de humaniora, dit aan de adepten van harde wetenschap moest uitleggen. Grappig, en ook veelzeggend: de menswetenschappen
105 ontsproten in reductionisme zonder de inzichten uit de geesteswetenschappen.

(7) Ontdekken dat gevoelens van angst en geluk samenhangen met
110 activiteit in bepaalde delen van het brein is indrukwekkende wetenschap. Ontkennen dat mensen wezens zijn die op dat geluk en die frustratie reflecteren, en dat die zelfreflectie op
115 een zelf duidt, en dat die interpretatie ons gedrag beïnvloedt – dat is slech-

te wetenschap. Het ontkennen van de realiteit is dat altijd. Het maakt economie bovendien irrelevant voor
120 de meeste economische vraagstukken. Het is onwaarschijnlijk dat breinkennis een wezenlijke bijdrage (dus geen freudiaanse cirkelredeningen) gaat leveren aan ons begrip
125 van de opkomst van protectionisme, de groei van private schulden, of de gevolgen van nieuwe bedrijven als Uber en Airbnb.

(8) Waarom komt de nieuwste hype in de economie toch weer uit de natuurwetenschappen en niet uit de geesteswetenschappen? De economische wetenschap gaat nu van
130 *physics envy* naar *neuro envy*⁵⁾. De invloedrijke Britse econoom Keynes karakteriseerde de goede econoom als iemand die de wiskundige, historicus, politicus en filosoof in één
135 persoon verenigt (twee van de vier zijn geesteswetenschappers). Hij ging daarbij in tegen een voorstelling van de economie als de *dismal science*⁶⁾, die ons steevast als overgedetermineerde vrekken voorstelt.
140 Laten we hopen dat de ene versimpeling nu niet door de andere vervangen wordt.

naar: Dirk Bezemer

uit: www.groene.nl, 30 augustus 2017

noot 1 De humaniora, of menswetenschappen, zijn de wetenschappen die menselijk gedrag bestuderen, zoals sociologie, psychologie, rechten en criminologie. De menswetenschappen nemen een middenpositie in tussen de geesteswetenschappen (de alfa- en cultuurwetenschappen, zoals taal- en cultuurstudies, filosofie en geschiedenis) en de bètawetenschappen (zoals de natuurwetenschappen, medische wetenschappen en wiskunde).

noot 2 *physics envy*: jaloezie vanuit andere wetenschappen op de exacte methoden en werkwijzen van de bètawetenschappen

- noot 3 'homo economicus': een mensbeeld waarin de mens vooral gericht is op de bevrediging van zijn behoeften op efficiënte, rationele of logische wijze
- noot 4 Een woekerpolis is een beleggingsverzekering met verborgen hoge kosten voor de consument.
- noot 5 *neuro envy*: jaloezie vanuit andere wetenschappen op de methoden en werkwijzen van de neurowetenschappen
- noot 6 De term *dismal science* verwijst naar een typering van economie als een sombere, akelige wetenschap door de Schotse filosoof, schrijver en geschiedkundige Thomas Carlyle (1795-1881).

Tekst 3 Breindrijverij

In alinea 1 tot en met 3 van tekst 3 wordt het huidige macro-economische gedragsmodel vergeleken met een alternatief gedragsmodel dat in de tekst wordt bepleit. Daarnaast is er nog sprake van een opkomend gedragsmodel.

2p **27** Geef voor elk van de drie modellen aan waardoor menselijk gedrag gestuurd zou worden volgens de tekst.

Neem de nummers van de drie modellen over op je antwoordblad en geef voor elk model aan waardoor menselijk gedrag wordt gestuurd.

model	menselijk gedrag wordt gestuurd door
1 macro-economisch model	
2 bepleit model	
3 opkomend model	

Tekst 3 kan door middel van onderstaande kopjes in vijf delen worden onderverdeeld:

deel 1: Concurrerende modellen

deel 2: Vervanging van het model

deel 3: Gelijkenis met eerdere modellen

deel 4: Beoordeling van het nieuwe model

deel 5: Aanbeveling

1p **28** Bij welke alinea begint deel 2, 'Vervanging van het model'?

1p **29** Bij welke alinea begint deel 3, 'Gelijkenis met eerdere modellen'?

"Op dezelfde manier kun je nog steeds termen als trauma, verdringing en neuroses bij de kapper horen, en geloven velen dat wat ze doen eigenlijk door de verspreidingsdrift van hun genen gedictieerd wordt." (regels 60-66).

2p **30** Leg uit waarom hier sprake is van het bespelen van het publiek en op welke manier dit in de tekst gestalte krijgt.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

- In de tekst wordt de term 'breindrijverij' gebruikt. (regel 68)
- 1p 31 Wat is de essentie van de kritiek op de 'breindrijvers' in de tekst?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

"Grappig, en ook veelzeggend: de menswetenschappen ontsproten in reductionisme zonder de inzichten uit de geesteswetenschappen." (regels 103-107)

- 1p 32 Waarom wordt deze constatering als 'grappig' getypeerd?
- A De geesteswetenschappen zijn geen harde wetenschap, maar bewijzen toch waarde te hebben.
 - B De geesteswetenschappen zijn zachte wetenschappen, maar leveren belangrijkere inzichten op dan harde wetenschappen.
 - C De menswetenschappen worden gecorrigeerd vanuit een discipline die niet voor vol wordt aangezien.
 - D De menswetenschappen worden vergeleken met de geesteswetenschappen zoals een mens wordt vergeleken met zijn geest.

Uit alinea 4 en 5 spreekt een kritische visie op reductionisme.

- 1p 33 Wat is blijkens het vervolg van de tekst de belangrijkste reden voor die kritiek?

Reductionisme heeft geleid tot

- A het gebruik van onwetenschappelijke modellen.
- B het negeren van relevante feiten.
- C ongewenste maatschappelijke gevolgen.
- D onjuiste ideeën bij niet-wetenschappers.
- E onwerkbaar economische verklaringsmodellen.

- 1p 34 Leg uit waarom de macro-economische modellen uit alinea 1 volgens tekst 3 gezien kunnen worden als een vorm van reductionisme.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

- 2p 35 Welke zin geeft het best de hoofdgedachte weer van tekst 3?
- A In de economische wetenschap kunnen genuanceerde vormen van reductionisme tot nieuwe inzichten leiden.
 - B In de economische wetenschap kunnen specifieke inzichten uit de natuurwetenschappen worden toegepast.
 - C In de economische wetenschap moeten ideeën uit de geesteswetenschappen een belangrijke rol spelen.
 - D In de economische wetenschap moeten meer lessen worden geleerd uit reductionistische gedragsmodellen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.